

ČESKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavního soudu

Jm é n e m r e p u b l i k y

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Jiřího Zemánka a soudců Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a Vojtěcha Šimíčka o ústavní stížnosti **H. K.**, zastoupeného Pavlem Uhlem, advokátem se sídlem Kořenského 15, Praha 5, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 12. 2021 č. j. 25 Cdo 1300/2021-196, proti rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 13. 1. 2021 č. j. 71 Co 293/2020-114 a proti výrokům I. - VI., IX., X. rozsudku Okresního soudu v Přerově ze dne 12. 2. 2020 č. j. 7 C 282/2019-81, za účasti **Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Ostravě a Okresního soudu v Přerově**, jako účastníků řízení, a 1/ **Ing. L. S.**, 2/ **A. H.**, obou zastoupených Mgr. Soňou Bernardovou, advokátkou se sídlem Koliště 55, Brno, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Rozsudkem Okresního soudu v Přerově ze dne 15. 6. 2020 č. j. 7 C 282/2019-81 ve výrocích II., IV., V., VI., IX., X, rozsudkem Krajského soudu v Ostravě ze dne 13. 1. 2021 č. j. 71 Co 293/2020-114 ve výroku I. ve vztahu k vedlejší účastnici 2/ a k zaplacení nemajetkové újmy a ve výrocích II., III., IV. o nákladech řízení a usnesením Nejvyššího soudu ze dne 15. 12. 2021 č. j. 25 Cdo 1300/2021-196 ve výroku I. ve vztahu k vedlejší účastnici 2/ a k zaplacení nemajetkové újmy vedlejšímu účastníku 1/ a ve výroku II. o nákladech dovolacího řízení bylo porušena práva stěžovatele na svobodu projevu podle čl. 17 odst. 1, 2 Listiny základních práv a svobod a na ochranu vlastnického práva podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Okresního soudu v Přerově ze dne 15. 6. 2020 č. j. 7 C 282/2019-81, rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 13. 1. 2021 č. j. 71 Co 293/2020-114 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 12. 2021 č. j. 25 Cdo 1300/2021-196 se v rozsahu stanoveném ve výroku I. tohoto nálezu ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost zamítá.

O d ů v o d n ě n í :

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Stěžovatel se ústavní stížností domáhal zrušení v záhlaví označených rozhodnutí v rozsahu, jak uvedl v petitu této stížnosti, tedy věcně vzato v celém rozsahu. Tvrdil, že bylo porušeno jeho právo na svobodu projevu zaručené čl. 17 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 10 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), právo vlastnit majetek zaručené čl. 11 odst. 1 Listiny a čl. 1 Dodatkového protokolu č. 1 k Úmluvě a právo na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy; též měl být porušen princip zákazu ukládání trestu bez zákonného zmocnění vyplývající z čl. 39 Listiny a čl. 7 Úmluvy.

2. Ústavní soud zjistil z ústavní stížnosti, napadených rozhodnutí a vyžádaného soudního spisu následující skutečnosti.

3. V posuzovaném řízení obecné soudy rozhodovaly o žalobě na ochranu osobnosti podané oběma vedlejšími účastníky, jako žalobci, proti žalovanému stěžovateli. Stěžovatel je povoláním dělník a ve volném čase se věnuje vytváření a publikování videoklipů na svém účtu „Prerovské strojírný“ na webovém serveru youtube.com. Ke společnosti Železářny – Annahütte, spol. s r.o. (dále též jen „společnost“ či „Železářny“) nemá pracovněprávní, ani žádný jiný vztah. Dne 15. 6. 2019 na server umístil videoklip s názvem „*Global exploitation camp - Stahlwerk Annahütte version*“ (dále jen „videoklip č. 1“). Po odstranění tohoto videoklipu serverem youtube.com umístil dne 18. 8. 2019 na téže serveru videoklip s názvem „*Nejlépe placená práce Beste bezahlte Arbeit*“ (dále jen „videoklip č. 2“). Videoklip č. 2 byl dne 22. 8. 2019 nástroji serveru upraven rozmazáním určitých obrázků a následně stěžovatelem odstraněn. Ke dni podání žaloby zhlédlo videoklip č. 1 celkem 473 uživatelů, videoklip č. 2 pak 141 uživatelů.

4. Oba videoklipy reagují na inzerát Železáren s nabídkou práce ve zmíněné společnosti, který je vyobrazen v jejich úvodu. Inzerát obsahuje identifikační údaje společnosti, dále kontaktní údaje, a to jméno vedlejší účastnice (v dalším textu bez číselného rozlišení obou vedlejších účastníků, resp. žalobců) a její pracovní e-mail, informaci o třísměnném provozu, úvazek minimálně 37,5 hod. týdně, požadavek na základní a praktickou školu od 12. 2. 2018, výši hrubé mzdy v částce 14 000 Kč měsíčně a informaci, že společnost je ochotna zaměstnat cizince. Ve videoklipu č. 1 následuje text „*Pro německý ekonomický zázrak, stal se český dělník lidským zdrojem. S podporou Evropské Unie hlásající propagandu o křesťanských hodnotách a humanismu.*“ Text je uveden i v angličtině. Dále je zobrazeno v levém horním rohu logo společnosti Stahlwerk Annahütte Max Aicher GmbH & Co. KG a podoba vedlejšího účastníka (od pasu nahoru, v uniformě a se zřetelným vyobrazením obličeje) s uvedením jeho jména a označením „*CAPO Lagerpolizei*“. Na pozadí následně probíhají záběry z koncentračních táborů, které ukazují vesměs nahé, zcela vyhublé vězně, vedené nebo držené jinými osobami, zobrazené v barácích nebo na dvoře koncentračního tábora, dále hromady přes sebe ležících vyzáblých nahých mrtvých těl a spalovací pece. Následují, stále na pozadí, záběry počítání peněz a plných stolů, tabulek produkce, též záběry bezdomovců přikrytých hadry, ubytoven a shrnování nahých mrtvých vyzáblých těl radlicí na traktoru. Videoklip č. 1 je zakončen záběry pomníku a pokládání květin a věnců a je doprovázen hudbou a písní, jejíž text (též v angličtině, následuje česká citace) je po částech promítán: „*uvnitř systému ekonomického růstu a inflace*

tvůj život do posledního dechu byl stanoven cenou, ty ztratíš všechno, globální vykořisťovatelský tábor umožňuje pouze jedinou volbu, prodat svůj život, svou duši“. Videoklip č. 2 se liší pouze tím, že je doplněn o výstřižek z médií, který zachycuje vedlejšího účastníka a prezentuje text: *„z malé firmy se Železárny Annahütte vypracovaly z největšího výrobce ve střední Evropě. I přes těžké začátky dnes společnost ve své branži patří ke špičce trhu.“*, přičemž k podobizně vedlejšího účastníka je připojen text *„chováme se odpovědně“*. Následně je vedlejší účastník zobrazen v uniformě důstojníka SS včetně typické pokrývky hlavy. U podobizny je uvedeno jméno vedlejšího účastníka a označení *„CAPO Lagerpolizei“*.

5. K videoklipu č. 1 stěžovatel připojil dne 15. 6. 2019 následující komentář, opět i s anglickým překladem: *„Skladba je inspirována nabídkou zaměstnání u společnosti Železárny Annahütte. S čistou měsíční mzdou 11 170 Kč na vlastní kůži budete nést elementární příčinu Německého ekonomického zázraku, kde lidská bytost byla deklasována na pouhé lidské zdroje ... Je to přesně ten termín, obnažený a chladný, jehož implementace do společnosti přináší mnohé sociální problémy. Nízkou natalitu obyvatelstva - stárnutí populace - kolabování sociálních systémů státu - import levné pracovní síly ze zahraničí - zvýšenou kriminalitu. Po vyplenění surovinových zdrojů České republiky zahraničním kapitálem jdou na řadu ty lidské. Globální kapitalismus ve své přirozené expanzivnosti vše pohltí, všemu stanoví peněžní hodnotu tak, aby jeho zisk byl maximalizován.“* Dne 18. 8. 2019 pak komentář k videoklipu č. 2 doplnil textem: *„Pokud někdo o sobě veřejně prohlašuje, že se chová odpovědně a pak nabízí práci za nedůstojnou mzdu. Je mou občanskou povinností se k tomu vyjádřit. Nejlépe placená práce? Samozřejmě ji najdete tam, kde se chovají odpovědně.“*

6. Vedlejšími účastníky (žalobci) jsou jednatel společnosti a mzdová a personální ředitelka společnosti, jejíž jméno a kontaktní pracovní e-mail jsou uvedeny ve výše popsaném inzerátu s nabídkou práce. Ti v žalobě tvrdili, že obsah videoklipů měl vůči nim difamující účinek a že jimi došlo k porušení jejich osobnostních práv. Domáhali se, aby se stěžovatel do budoucna zdržel dalšího šíření předmětných videoklipů a požadovali omluvu a náhradu nemajetkové újmy ve výši 500 000 Kč, resp. 100 000 Kč.

7. Okresní soud v Přerově v záhlaví označeným rozsudkem žalobám vyhověl. Stěžovateli uložil zdržet se do budoucna dalšího zveřejňování předmětných videoklipů na jeho účtu na webovém serveru youtube.com a současně mu uložil povinnost omluvit se oběma vedlejšími účastníkům. Stran požadované náhrady nemajetkové újmy přiznal nalézací soud vedlejšímu účastníkovi částku 180 000 Kč a vedlejší účastníci částku 35 000 Kč. Ve zbytku byly žalobní nároky vedlejších účastníků zamítnuty. Stěžovateli bylo uloženo nahradit vedlejšími účastníkům náklady řízení.

8. Krajský soud v Ostravě svým rozsudkem potvrdil v meritu věci rozsudek soudu prvního stupně. Ve prospěch žalobců rozhodl též o nákladech odvolacího řízení, výši nákladů řízení přiznaných žalobcům soudem prvního stupně změnil. Nejvyšší soud dovolání žalovaného odmítl a uložil mu nahradit oběma žalobcům náklady dovolacího řízení.

II. Podstata argumentace stěžovatele

9. Stěžovatel brojí již proti neprovedení jím navrhovaných důkazů, čímž mu mělo být znemožněno doložit skutkový základ použité kritiky a na takto podložených skutečnostech dále argumentačně stavět. Je pak především přesvědčen, že obecné soudy nesprávně posoudily jeho

projev jako nepřijatelný; odkazuje na judikaturu Ústavního soudu, Evropského soudu pro lidská práva a Nejvyššího soudu, z níž je podle něj možné dovodit, že projevy obdobného typu byly v minulosti chráněny čl. 17 Listiny. Zdůrazňuje projevem sledovaný veřejný zájem s tím, že vedlejší účastník je navíc osobou veřejně činnou. Závěry obecných soudů vykazují známky svévole. Stěžovatel dále namítá, že stanovená výše náhrady nemajetkové újmy spolu s povinností náhrady nákladů řízení je nepřiměřená a má ve vztahu k jeho osobě likvidační dopad. Napadá zejména nepřiměřenost výše relativní náhrady a v těchto souvislostech prolomení zásady *nulla poena sine lege*. Závěrem stěžovatel dodává, že za stejný projev byla proti němu podána žaloba, již se Železářny domáhají omluvy a náhrady nemajetkové újmy ve výši 500 000 Kč, přičemž řízení o této žalobě dosud nebylo skončeno. Vedlejší účastníci navíc na stěžovatele podali trestní oznámení, přičemž policie věc postoupila do přestupkového řízení, v němž byla stěžovateli uložena pokuta. Z uvedených okolností je podle stěžovatele zřejmé, že vedlejší účastníkům šlo spíše o maximalizaci jeho postihu, než o zadostiučinění. Jejich postup naplňuje znaky toho, co odborná literatura označuje jako zneužívání nástrojů práva k umlčení veřejné kritiky.

III. Vyjádření účastníků, vedlejších účastníků řízení a replika stěžovatele

10. Ústavní soud vyzval podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), účastníky řízení a vedlejší účastníky řízení, aby se vyjádřili k ústavní stížnosti.

11. Nejvyšší soud ve svém vyjádření konstatuje, že odmítnutí dovolání proti části rozhodnutí nižších soudů o povinnosti stěžovatele zaplatit vedlejší účastníci částku 35 000 Kč jako zadostiučinění za nemajetkovou újmu je v souladu s ustálenou judikaturou Nejvyššího soudu, kterou již dříve Ústavní soud aproboval. K námitkám stran neprovedení některých stěžovatelem navrhaných důkazů Nejvyšší soud opakuje, že předkládané důkazní návrhy nebyly schopny prokázat oprávněnost připodobnění pracovních podmínek u zaměstnavatele vedlejších účastníků ke zvěrstvům nacistických koncentračních táborů. K meritu věci uvádí, že svoboda projevu má své meze, přičemž znevažování osoby jejím spojením s holokaustem je zvláště citlivé a zraňující. Nejvyšší soud připomíná zvrácenost a brutalitu této strašlivé historické události. Výroky stěžovatele, i pokud byly vyřčené v nadsázce, nemohou obstát. Výši peněžitého zadostiučinění Nejvyšší soud odůvodňuje absencí snahy stěžovatele jakkoli napravit či uvést na pravou míru své výroky.

12. Odvolací soud uvedl, že v řízení bylo postupováno v souladu s procesními předpisy, rozsudek má základ v hmotném právu a je v souladu s judikaturou; neprovedení některých navrhaných důkazů bylo řádně odůvodněno. Obecné soudy v napadených rozhodnutích též odůvodnily, z jakého důvodu se jednalo o nepřiměřenou kritiku, která překročila mez, již lze tolerovat. Výše zadostiučinění odpovídá neoprávněnému zásahu do osobnostních práv vedlejších účastníků.

13. Nalézací soud zdůraznil, že veškeré námitky stěžovatele již byly obecnými soudy vypořádány v napadených rozhodnutích. Důvody pro neprovedení jím navrhaných důkazů jsou uvedeny v jím citovaných bodech rozsudku nalézacího soudu, obdobně to platí o přiměřenosti kritiky, o posouzení, zda vedlejší účastníci jsou veřejnými osobami, o zhodnocení kritiky z hlediska veřejného zájmu a o odůvodnění výše zadostiučinění. Nalézací soud má za

to, že další řízení o žalobě proti stěžovateli podané Železárnami nemělo na nynější řízení žádný vliv.

14. Vedlejší účastníci uvádějí, že se s ústavní stížností neztotožňují a navrhují její zamítnutí. Stěžovatelovu argumentaci označují za manipulativní. Stěžovatel se snaží zpětně doložit skutkový základ svých tvrzení na základě skutečností, z nichž při svých projevech nevycházel. Opakují, že videoklipy jsou absolutně nepřiměřené svému skutkovému základu a rozporují stěžovatelův názor, že vedlejší účastníci vystupují jako osoby veřejně činné. Závěrem vedlejší účastníci zdůrazňují, že ve vztahu k předmětu sporu nedošlo ze strany stěžovatele k jakékoliv sebereflexi, ba naopak stěžovatel veřejně publikuje další videa, v nichž podle názoru vedlejších účastníků dehonestuje jak je samotné, tak i soudy a soudce, kteří o věci stěžovatele rozhodovali.

15. V replice vůči vyjádření Nejvyššího soudu stěžovatel připomíná, že není podstatné, zda dovolání bylo objektivně přípustné ve vztahu k výroku týkajícímu se plnění ve výši 35 000 Kč; rozhodný tu byl obsah poučení odvolacího soudu. Dodává, že se nejedná o nárok se samostatným skutkovým základem, neboť nárok vedlejší účastnice na finanční zadostiučinění se opíral o identický skutkový základ jako její nárok na omluvu a zdržení se šíření sporných videoklipů. Šířeji pak stěžovatel uvádí, že obecné soudy nepostupovaly dle judikaturou Ústavního soudu stanoveného algoritmu, nýbrž svá rozhodnutí vystavěly na konstrukci, že srovnání s holokaustem, byť učiněné v nadsázce, je vždy nepřijatelné a není třeba zkoumat jiné aspekty případu či provádět test proporcionality. Obecné soudy odmítly provést dokazování ke skutkovému základu vyřčené kritiky, neboť dle jimi nastavené perspektivy je jakékoli přirovnání ke koncentračním táborům vždy nelegitimní. Z důvodu pouhého odkazu na holokaust tak stěžovatel předem pozbyl jakoukoli možnost obhájit své výroky. Stěžovatel takový přístup nepovažuje za správný z několika důvodů. Předně tato dogmatická pozice nemá oporu v dosavadní soudní praxi. Nejvyšším soudem odkazované usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 3853/19 se netýkalo přípustnosti nadsázky v podobě srovnání s holokaustem, nýbrž přípustnosti nepravdivého nařčení, že dotčená osoba měla eticky sporně „vydělávat“ na vzpomínkové akci k holokaustu. Nejvyšší soud sám naopak ve své judikatuře označil za přípustnou karikaturu vyobrazující MUDr. Davida Ratha jako Adolfa Hitlera na titulní straně časopisu s celostátním nákladem (usnesení ze dne 26. 4. 2012 sp. zn. 30 Cdo 517/2011). Stěžovatel poukazuje i na další případy přirovnávání některých osob k STB či Gestapu (viz LATA, J. Limity obhajoby v kárné praxi České advokátní komory. In *Bulletin advokacie*, č. 1, Praha 2016, str. 80). Z hlediska právně filozofického stěžovatel argumentuje, že má-li být koncept ochrany svobody projevu udržitelný, musí dopadnout i na „rouhání se“ proti zásadním ideovým konceptům současnosti. Podle stěžovatele je neakceptovatelný přístup obecných soudů, které bez jasných hranic označují některá tvrzení za zakázaná bez dalšího pouze s odkazem na jimi samotnými vytvořenou morální normu. Stěžovatel též tvrdí, že odůvodnění rozhodnutí obecných soudů nemají vztah k subjektivním právům vedlejších účastníků, nýbrž k ochraně společnosti jako celku. Závěrem zdůrazňuje, že moderní demokratická společnost potřebuje otevřenou diskuzi o vlastní morálce, soudy nemohou skrze autoritu jim svěřenou prosazovat svá vlastní morálně-etická stanoviska.

IV. Procesní předpoklady řízení

16. Ústavní soud se v rámci posouzení těchto předpokladů musel předně zabývat včasností ústavní stížnosti (jinak nepochybně včas podané) ve vztahu k výroku VI. rozsudku nalézacího soudu a výroku I. rozsudku odvolacího soudu v části, již byla přiznána, resp. potvrzena vedlejší

účastníci satisfakce ve výši 35 000 Kč a dovolací soud tu nepřipustil dovolání stěžovatele. Takový postup dovolacího soudu, jenž je interpretací § 238 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu (nehledě na nepřesnost poučení o přípustnosti dovolání odvolacím soudem), Ústavní soud toleruje, nicméně s přihlédnutím k zásadě, že procesní postupy mají sloužit uplatnění hmotného práva, považuje ústavní stížnost – i v popsaném procesním aspektu – za podanou v zákonné lhůtě (usnesení sp. zn. IV. ÚS 1763/21 ze dne 19. 10. 2021).

17. Ústavní soud též shledal, že ústavní stížnost byla podána oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 a § 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu a contrario), neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

18. Vzhledem k obsahu ústavní stížnosti dospěl Ústavní soud k závěru, že není nutné nařizovat ústní jednání, neboť od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

V. Posouzení merita věci

19. Ústavní soud ustáleně judikuje, že jeho úkolem je v řízení o ústavní stížnosti ochrana ústavnosti, a nikoliv zákonnosti [čl. 83, čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“)]. Ústavní soud není povolán k přezkumu aplikace podústavního práva a může tak činit jen tehdy, jestliže současně shledá porušení základního práva či svobody, protože základní práva a svobody vymezují nejen rámec normativního obsahu aplikovaných právních norem, nýbrž také rámec jejich ústavně konformní interpretace a aplikace. Ústavní úprava základních práv a svobod prozařuje celým právním řádem, a to včetně oblastí práva soukromého. Povinností orgánů veřejné moci je vykládat a aplikovat právo pohledem ochrany základních práv a svobod, což pro soudy výslovně vyplývá z čl. 4 Ústavy. Interpretace zákonných a podzákonných právních norem, která nešetří základní práva v co nejvyšší míře, při současném dodržení účelu aplikovaných právních norem, anebo interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, pak znamenají porušení základního práva či svobody.

20. Po seznámení se s obsahem ústavní stížnosti, napadených rozhodnutí a vyžádaného soudního spisu Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost je zčásti důvodná.

21. Svoboda projevu představuje konstitutivní znak pluralitní společnosti a jednu ze základních podmínek pro její chod a sebeuplatnění jednotlivce [nálezn sp. zn. I. ÚS 823/11 ze dne 6. 3. 2012 (N 44/64 SbNU 521), bod 19]. Svobodný projev lze omezit pouze v případě, že se dostane do konfliktu s jinými právními statky chráněnými ústavním pořádkem nebo zákony vydanými za účelem, pro který lze svobodný projev omezit ve smyslu čl. 17 odst. 4 Listiny (jde o práva a svobody druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti). Všechna omezení svobodného projevu provedená obyčejným zákonem je třeba vykládat s respektem ke svobodnému projevu, a je-li to nutné, pak i do té míry restriktivně tak, aby bylo zajištěno přiměřené uskutečňování svobody projevu samotné.

22. Obecné soudy byly v posuzovaném případě konfrontovány s nutností posoudit střet dvou ústavně chráněných subjektivních práv, a to svobody projevu zaručené čl. 17 Listiny, které se dovolával stěžovatel, a práva na ochranu osobnosti zaručeného čl. 10 odst. 1 Listiny, jehož ochrany se domáhali vedlejší účastníci. Přestože význam každého z kolidujících ústavních práv

je determinován skutkovými okolnostmi konkrétního případu, v bohaté judikatuře Ústavního soudu, popř. Evropského soudu pro lidská práva lze dohledat základní, obecně platná východiska a faktory, které je třeba při posuzování tohoto střetu zvážit (a v konečném rozhodnutí vypořádat).

23. Při řešení kolize mezi základním právem na svobodu projevu a základním právem na ochranu důstojnosti a cti jednotlivce je třeba primárně zvážit míru zásahu do osobnostních práv kritizované osoby, neboť k tomu, aby zásah do svobody projevu mohl být ospravedlněn ochranou práv druhých, konkrétně ochranou osobnosti a práva na soukromý život, se musí jednat o zásah, který dosahuje určité míry závažnosti (rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Axel Springer AG proti Německu* ze dne 7. 2. 2012, č. 39954/08, § 83).

24. Dále musely obecné soudy vzít v potaz zejména 1. povahu projevu, resp. výroku (tj. zda jde o skutkové tvrzení, hodnotový soud či hybridní výrok), 2. obsah výroku (např. zda jde o projev politický, umělecký, či naopak komerční), 3. formu výroku (nakolik je předmětný výrok expresivní nebo dokonce vulgární), 4. postavení kritizované osoby (zejména zda jde o osobu veřejně činnou, osobu aktivní v politickém životě, případně o osobu veřejně známou), 5. zda se výrok (kritika) dotýká soukromé či veřejné sféry kritizované osoby, 6. chování kritizované osoby (např. zda kritiku sama „vyprovokovala“, jak se posléze ke kritice postavila), 7. kdo výrok pronáší (např. zda se jedná o novináře, běžného občana, politika apod.) a konečně 8. kdy tak činí (jaké měl či mohl mít autor projevu v daný okamžik k dispozici konkrétní údaje, z nichž vycházel, a v jaké situaci tak učinil). Každý z těchto faktorů hraje roli při hledání spravedlivé rovnováhy mezi základními právy stojícími v kolizi, ovšem jejich relativní váha závisí vždy na jedinečných okolnostech každého případu. Zároveň Ústavní soud zdůrazňuje, že tento výčet relevantních faktorů není taxativní; v úvahu musí být vždy vzat celkový kontext věci a ve specifických případech mohou být významné i okolnosti, jež nelze do žádné z právě zmíněných kategorií zařadit [viz např. nálezn sp. zn. II. ÚS 2051/14 ze dne 3. 2. 2015 (N 23/76 SbNU 325)].

25. V nyní posuzovaném případě obecné soudy Ústavním soudem stanovený test provedly, resp. obsahově zohlednily a dospěly k závěru, že převáží právo žalobců na ochranu osobnosti, neboť jejich spojením s obrázky z koncentračních táborů, vůči kterým panuje celospolečenský odpor a odsouzení, stěžovatel nepřiměřeným způsobem zasáhl do jejich práva na čest, důstojnost a vážnost. Ústavní soud dospěl k závěru, že posouzení obecných soudů je ústavně souladné ve vztahu k hodnocení zásahu do osobnostních práv vedlejšího účastníka, neobstojí však závěr o zásahu do osobnostních práv vedlejší účastnice a o přiměřenosti vedlejšímu účastníkovi přiznaného zadostiučinění (vedlejší účastníci nemůže finanční satisfakce vzhledem k níže řečenému náležet).

V. a) Kolize mezi právem na svobodu projevu a právem na ochranu osobnosti

26. Obecné soudy správně identifikovaly, že sporné videoklipy představují politický projev, kterým stěžovatel kritizuje současný ekonomický systém a jeho dopady na pracovní a životní podmínky nejméně kvalifikovaných zaměstnanců. Politický projev požívá dle ustálené judikatury Ústavního soudu nejvyšší ochrany, neboť možnost kohokoli vyjádřit se bez strachu z postihu k věcem veřejným a vynášet o nich hodnotící soudy je klíčová pro řádné fungování demokracie [nálezn sp. zn. IV. ÚS 23/05 ze dne 17. 7. 2007 (N 111/46 SbNU 41), body 25 a 26]. Věcí veřejnou jsou typicky otázky politické, ale i otázky související s celospolečenskými tématy. Podle Evropského soudu pro lidská práva jsou i podmínky na pracovišti věci veřejnou, neboť se týkají otázek důležitých pro určitou skupinu osob, konkrétně zaměstnanců daného

pracoviště (rozsudek velkého senátu ESLP *Palomo Sánchez a ostatní proti Španělsku* ze dne 12. 9. 2011, č. 28955/06, 28957/06, 28959/06 a 28964/06, bod 72). Je třeba zdůraznit, že stěžovatel svůj politický názor ve vyjádření k žalobě podrobně odůvodnil a vysvětlil i důvody, které ho vedou k veřejné angažovanosti (vyjádření k žalobě ze dne 5. 12. 2019, č. l. 19-29). Sporné videoklipy rovněž nejsou ojedinělým projevem stěžovatelovy veřejné angažovanosti; stěžovatel je členem Komunistického svazu mládeže a kandidoval ve volbách do Poslanecké sněmovny. Do jisté míry ho tedy lze považovat za opozičního aktivistu (rozsudek ESLP ve věci *Castells proti Španělsku* ze dne 23. 4. 1992, stížnost č. 11798/85, § 42).

27. Vedlejší účastník navíc není zcela soukromou osobou. Ústavní soud má za to, že vedlejší účastník musí být jakožto jednatel významného regionálního ekonomického subjektu připraven čelit kritice veřejnosti, a to tím spíše, pokud sám vstupuje do veřejného prostoru výroků pro média. Ostatně i podle judikatury Evropského soudu pro lidská práva osoba řídící významný průmyslový podnik je ze své funkce veřejně činnou osobou, a to i přestože sama aktivně do veřejného prostoru nevstupuje [rozsudek ESLP ve věci *Verlagsgruppe News GMBH proti Rakousku* (vol. 2) ze dne 14. 12. 2006, č. 10520/02, § 36]. Stěžovatelova kritika se nadto týkala výlučně profesní, a nikoli soukromé sféry vedlejšího účastníka.

28. Uvedené faktory hovoří ve prospěch stěžovatelovy svobody projevu; s ohledem na skutkové okolnosti případu byl vedlejší účastník povinen od stěžovatele snášet vyšší míru kritiky. Je rovněž třeba stěžovateli přisvědčit, že ochrana čl. 17 Listiny se vztahuje nejen na výroky a myšlenky, které jsou přijímané příznivě či jsou považovány za neškodné či bezvýznamné, ale i na ty, které zraňují, šokují nebo znepokojují (rozsudek ESLP ve věci *Handyside proti Spojenému království* ze dne 7. 12. 1976, č. 5493/72).

29. Stěžovatel však zvolil kritiku, která překračuje meze v současné společnosti obecně uznávaných pravidel slušnosti [k přípustné expresivitě projevu a s tím souvisejícím mezím ústavní ochrany např. nálezn. sp. zn. III. ÚS 359/96 ze dne 10. 7. 1997 (N 95/8 SbNU 367)]. Jak správně připomněly obecné soudy, nacistická ideologie je zodpovědná za jednu z největších lidských tragédií našich dějin. Koncentrační tábory nebyly pouze místy s velmi tvrdými pracovními podmínkami, ale především nástrojem k masovému zabíjení a úplné dehumanizaci několika milionů lidí. Označení za velitele v koncentračním táboře je tedy vrcholně urážlivé a ve společnosti postavené na úctě k právům jednotlivce nepřijatelné. Na uvedeném ničeho nemění ani případné nadužívání podobných přirovnání ve veřejném prostoru. Znevažování zločinů, kterých se nacismus dopustil, jejich bagatelizací formou označování názorových oponentů za nacisty je třeba vždy jasně odsoudit, ať se jí dopustí kdokoli, regionální aktivista typu stěžovatele či celostátní politik.

30. V neprospěch stěžovatelovy svobody projevu dále hovoří další faktory. Nejednalo se o projev impulsivní, pronesený v afektu, ale o projev předem promyšlený a připravený [nálezn. sp. zn. I. ÚS 750/15 ze dne 19. 1. 2016 (N 9/80 SbNU 107)]. Stěžovatel vedlejšího účastníka za nacistu neoznačil pouze slovně, ale vytvořil fotomontáž, ve které vedlejšího účastníka oblékl do uniformy. Stěžovatel navíc videoklipy uveřejnil na veřejně dostupném internetovém serveru a mínil s nimi zjevně, s ohledem na překlad textů do anglického jazyka, mířit i na zahraniční publikum. Difamační potenciál stěžovatelových výroků byl tedy značný (rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Delfi, a. s., proti Estonsku* ze dne 16. 6. 2015, č. 64569/09, § 133).

31. V posuzovaném případě není rozhodné, zda projev stěžovatele lze považovat za hodnotící soud či hybridní výrok. Skutečnost, že stěžovatelova kritika vycházela z pravdivého skutkového základu, tj. z nabídky práce u společnosti za velmi nízkou měsíční mzdu, nebyla

v posuzovaném řízení zpochybněna. Přesto však byla stěžovatelova reakce na tuto skutečnost, tj. srovnání společnosti s koncentračním táborem a vedlejšího účastníka s nacistou a důstojníkem tohoto tábora, excesivní. Projev stěžovatele se netýkal konkrétních pracovních podmínek v Železárnách, a proto nebylo třeba pravdivost daného tvrzení prokazovat. Obecné soudy neprovedení dalšího dokazování dostatečně a logicky odůvodnily, nejedná se tak o tzv. opomenutý důkaz ve smyslu setrvalé judikatury zdejšího soudu, což by mohlo být považováno za ústavněprávní deficit [nález sp. zn. III. ÚS 569/03 ze dne 29. 6. 2004 (N 87/33 SbNU 339)].

32. Ústavní soud tedy shrnuje, že jakkoliv je třeba na předmětné aktivity stěžovatele pohlížet v rámci jeho politické angažovanosti, při posouzení kolize mezi právem na svobodný projev a právem vedlejšího účastníka na ochranu osobnosti se obecné soudy neodchýlily od Ústavním soudem a Evropským soudem pro lidská práva nastavených obecných východisek.

33. Výše uvedené však nelze dovodit ve vztahu k vedlejší účastnici. Údajný zásah do práv vedlejší účastnice měl podle obecných soudů spočívat v tom, že ve videoklipu obsahujícím fotografie z koncentračních táborů byl uveden též inzerát s nabídkou práce, ve kterém vedlejší účastnice figurovala jako kontaktní osoba. Vedlejší účastnice nebyla projevem stěžovatele napadena, přímo kritizována či dehonestována. Je třeba připomenout, že podle výše citované judikatury Evropského soudu pro lidská práva se k tomu, aby zásah do svobody projevu mohl být ospravedlněn ochranou osobnosti kritizované osoby, musí jednat o zásah, který dosahuje určité míry závažnosti. Obecné soudy v rozhodnutích ve vztahu k vedlejší účastnici navíc ani dostatečně neodůvodnily, z čeho lze dovozovat, že zásah do jejich osobnostních práv dosahuje této vysoké míry závažnosti. Ostatně již nalézací soud, jakkoli hovořící o spojení jména žalobkyně s dehonestujícími záběry, připustil zásah do jejich práv „v daleko menším rozsahu“ (bod 57 rozsudku).

V. b) Přiměřenost přiznaného zadostiučinění

34. Při posuzování přiměřenosti zásahu státu do svobody projevu je třeba přihlédnout i k povaze a závažnosti uložených sankcí. Reakce státu na zásah do osobnostních práv nesmí mít odrazující účinek (*chilling effect*) na svobodu projevu (rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Cumpăna a Mazăre proti Rumunsku* ze dne 17. 12. 2004, stížnost č. 33348/96, § 111). V případě občanskoprávních sporů na ochranu osobnosti musí být přiznané zadostiučinění přiměřené újmě způsobené na osobnostních právech. I pokud je dobrá pověst jednotlivce narušena skutečně hrubým způsobem, může být vyhovění jeho žalobě na ochranu osobnosti zásahem do svobody projevu, a to zejména je-li výsledkem sporu nepřiměřená sankce (rozsudek ESLP ve věci *Bergens Tidende proti Norsku* ze dne 2. 5. 2000, č. 6132/95). Výše uloženého finančního zadostiučinění musí zohledňovat i ekonomickou situaci žalovaného, a to například jeho měsíční mzdu (rozsudek ESLP ve věci *Kasabova proti Bulharsku* ze dne 19. 4. 2011, č. 22385/03, § 71). Odrazující účinek na svobodu projevu je navíc třeba posuzovat ve vztahu ke všem uloženým sankcím a nákladům řízení dohromady (rozsudek ve věci *Ileana Constantinescu proti Rumunsku* ze dne 11. 12. 2012, č. 32563/04, § 49).

35. V českém soukromém právu upravuje způsob a rozsah náhrady nemajetkové újmy ustanovení § 2951 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, podle kterého „[n]emajetková újma se odčiní přiměřeným zadostiučiněním. Zadostiučinění musí být poskytnuto v penězích, nezajistí-li jeho jiný způsob skutečné a dostatečně účinné odčinění způsobené újmy“. Primárním východiskem zákonného ustanovení je tedy přiměřenost přiznaného zadostiučinění. Zákon upřednostňuje odčinění újmy

prostřednictvím morální satisfakce (např. omluvy). Pouze v případech, kdy tento způsob zadostiučinění nezajistí skutečné a dostatečně účinné odčinění způsobené újmy, mělo by být přistoupeno k relativní formě satisfakce (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 10. 2022 sp. zn. 25 Cdo 3703/2019). Ačkoli by neměly být při rozhodování o přiznání zadostiučinění nemajetkové újmy majetkové poměry stran zohledňovány podstatnou měrou, výše peněžité náhrady by neměla být pro žalovaného likvidační (MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník: Velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081*. Praha: Leges, 2018, podrobně str. 950-968).

36. Volba způsobu i výše zadostiučinění záleží vždy především na konkrétních okolnostech případu. Soudy by měly brát v potaz zejména hodnotu, do které bylo zasaženo, intenzitu zásahu, okolnosti na straně škůdce a okolnosti na straně poškozeného; nelze pominout ani precedenty, srovnatelné v podstatných skutkových a právních znacích [podrobněji srov. též nálezy sp. zn. I. ÚS 2844/14 ze dne 22. 12. 2015 (N 221/79 SbNU 545), body 52-57; také např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 9. 2015 sp. zn. 30 Cdo 1747/2014 (Rc 67/2016)]. Způsob i stanovení výše zadostiučinění jsou tedy předmětem silné diskrece, což klade na soudy zvýšené nároky stran odůvodnění rozhodnutí, provedeného za pomoci konkrétních a přezkoumatelných hledisek.

37. K funkci peněžité náhrady satisfakční újmy doktrína konstatuje, že zadostiučinění musí být primárně vnímáno jako prostředek kompenzace újmy. Přisuzování sankční funkce tomuto způsobu zadostiučinění bývá, s odkazem na přiměřenost satisfakce i obecné základy kontinentálního systému náhrady újmy v soukromém právu, kritizováno (MELZER, F., TÉGL, P. a kol., op. cit. sub 35, str. 953-954; opět TÉGL, P., MELZER, F. Glosa k rozhodnutí NS ohledně funkce náhrady nemajetkové újmy při zásahu do osobnosti člověka ze strany informačních médií. *Bulletin advokacie*, 2021, č. 6, str. 71-73; též DOLEŽAL, T. Sankční funkce náhrady újmy – punitive damages v českém právu? *Právní rozhledy*, 2018, č. 8, str. 279). Ústavní soud ve své rozhodovací činnosti sice výjimečně připouští možnost uplatnění (též) preventivně-sankční funkce náhrady nemajetkové újmy v případě zásahu do osobnostních práv, váže ji však na určité spíše úzce vymezené skupiny případů. Jde kupříkladu o stanovení vyšší částky náhrady vydavateli bulvárního časopisu, jehož náklad byl či mohl být zvýšen v důsledku zveřejnění nepravdivé informace a bylo třeba jej také od dalšího porušování soukromí dotčených osob odradit [nálezy sp. zn. I. ÚS 1586/09 ze dne 6. 3. 2012 (N 43/64 SbNU 491); nálezy sp. zn. I. ÚS 668/21 ze dne 2. 11. 2021, bod 34]. Preventivně-sankční funkce předmětné náhrady byla akcentována též vůči nemocnici, jež nevyvíjela jakoukoli součinnost při odškodnění osob blízkých pacientu, jenž v důsledku nedbalosti osob náležejících ke zdravotnickému personálu v této nemocnici zemřel (nálezy sp. zn. I. ÚS 2844/14 citovaný výše, body 48-51).

38. Ústavní soud aplikoval uvedená obecná východiska na posuzovaný případ a dospěl k závěru, že zadostiučinění přiznané vedlejšímu účastníkovi, vůči němuž shledal nyní i Ústavní soud porušení osobnostních práv, není přiměřené, resp. je neúměrně vysoké.

39. Předně je třeba konstatovat, že odůvodnění přiznané částky zadostiučinění ze strany obecných soudů neobsahuje dostatečně konkrétní a přezkoumatelná hlediska. Nálezací soud k uložení finančního zadostiučinění v bodě 65 svého rozsudku pouze uvedl, že je „*zcela odůvodněné*“, neboť „*[z]ásahy provedené videem 1 a videem 2 se bezprostředně silně dotkly práv obou žalobců na ochranu jejich osobnosti. Bezprostředně se dotkly jejich osoby, a to spojením s otravnými záběry, ze kterých vyplývalo, jako by za ně byli odpovědní nebo se podobného jednání účastnili. Takové vysoce expresivní znázornění se bezpochyby velmi úzce*

dotýká osob obou žalobců.“ Jako přitěžující skutečnost nalézací soud vyhodnotil, že stěžovatel svá videa obhajoval s nedostatečnou mírou sebereflexe. K výši finančního zadostiučinění nalézací soud konstatoval, že částka je určena „s ohledem na blízkost zásahu ve vztahu k funkci satisfakční a rovněž s ohledem na poměry žalovaného ve vztahu k funkci preventivní“ (bod 67). Odvolací soud pouze odkázal na posouzení nalézacího soudu. V rozhodnutích obecných soudů chybí rozvedení hodnot, do kterých bylo na straně žalobců zcela konkrétně zasaženo (důsledky pro jejich čest, dobrou pověst), a z hlediska finančního postihu i posouzení intenzity zásahu a okolností na straně žalovaného. Při stanovení přiměřeného zadostiučinění je třeba vzít v posuzovaném případě zejména v potaz, že žalovaným projevem, ačkoli byl shledán excesivním, je politický projev (obecná kritika pracovních podmínek), který požívá nejvyšší ochrany. Ve vztahu k újmě způsobené vedlejšímu účastníkovi náleží zdůraznit, že jednak svou nemajetkovou újmu v žalobě nijak nekonkretizoval, jednak je z titulu své funkce veřejně činnou osobou, která je povinna snášet vyšší míru kritiky. Rovněž je třeba akcentovat, že (oproti jiným případům z judikatury) vedlejší účastník například netvrdil, že by byl potomkem osob zavražděných či pronásledovaných nacisty, pročež by přirovnání k důstojníku v koncentračním táboře bylo pro něj obzvláště citelné (*a contrario* usnesení sp. zn. II. ÚS 3853/19 ze dne 11. 12. 2019).

40. Nalézací ani odvolací soud stran výše náhrady za nemajetkovou újmu neodkázaly, s potřebnou mírou podrobnosti, na žádné relevantní precedenty. Nejvyšší soud tak sice učinil, ale odkázal na případy, z nichž plynou spíše kontrární závěry. Opřel se o rozhodnutí, kterým bylo vydavatelství deníku Mladá fronta Dnes uloženo zaplatit částku ve výši 150 000 Kč herci T. T., jehož část rodiny zahynula v koncentračních táborech, a to za nepravdivé nařčení, že majetkově kořistí na akcích pořádaných na památku obětí holokaustu (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 8. 2019 sp. zn. 25 Cdo 3423/2018). Citováno jím bylo též rozhodnutí, jímž bylo vydavatelství deníku Blesk uloženo zaplatit 100 000 Kč hokejovému trenérovi za nepravdivé nařčení z neoprávněného obohacení při pozemkové transakci (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 10. 2021 sp. zn. 25 Cdo 1293/2021). Posuzované věci se však více přiblížily okolnosti popsané v usnesení ze dne 19. 9. 2017 sp. zn. I. ÚS 1041/17; ve věci bylo fyzické osobě uloženo zaplatit finanční zadostiučinění ve výši 100 000 Kč za nepřiměřeně expresivní hodnotící soud; projev žalovaného tu byl shledán samoúčelně vulgárním, bez přesahu do diskuse o věcech veřejných a vyřčen byl navíc ve veřejnoprávní televizi s celostátním dosahem. Žalovaným byl umělec s nepochybně vyššími příjmy oproti stěžovateli. Oproti citovaným případům je zde tedy patrna výjimečně tvrdá reakce soudů na projev stěžovatele, provázená až extrémním důrazem na sankční a preventivní aspekt zadostiučinění.

41. Pro stanovení výše zadostiučinění je totiž významná i finanční situace stěžovatele. Ten disponuje podle zjištění z nalézacího spisu měsíčním příjmem okolo 20 000 Kč, jeho jediným majetkem je část nemovitosti, ve které bydlí. Za sporné videoklipy nezískal žádný majetkový prospěch. Rovněž je třeba vzít v potaz, že stěžovateli již byla uložena pokuta v přestupkovém řízení a stěžovatel čelí ve skutkově obdobně založené věci též žalobě Železáren, požadující další vysokou finanční částku. Za těchto okolností považuje Ústavní soud zadostiučinění ve výši 180 000 Kč za likvidační. Konstatování nalézacího soudu, že uložení povinnosti uhradit částku ve výši 180 000 Kč osobě s příjmem 20 000 Kč měsíčně likvidační není, neboť si tato může vzít úvěr (bod 67 *in fine* rozsudku), je nejen cynické, ale též argumentačně chybné, neboť odkazem na možnost čerpat úvěr, ať již v jakékoli výši, by bylo možné odmítnout likvidační povahu náhrady nemajetkové (ale i jiné) újmy v každém soudem posuzovaném případě.

VI. Závěr

42. Obecné soudy oprávněně dovodily důvod pro omezení svobody projevu stěžovatele vůči vedlejšímu účastníku 1/, neboť stěžovatelem publikovanými videoklipy bylo porušeno jeho základní právo na lidskou důstojnost, osobní čest a dobrou pověst (čl. 17 odst. 4, čl. 10 odst. 1 Listiny). Týž závěr však nelze učinit vůči vedlejší účastnici 2/, jak vysvětleno v bodě 33 výše. Náhrada nemajetkové újmy ve prospěch vedlejšího účastníka 1/ byla stanovena v nepřiměřené výši, Ústavní soud jí přičítá likvidační povahu a došlo tak k porušení stěžovatelova základního práva na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny. Vedlejší účastnici 2/ předmětná náhrada nenáleží (body 33, 25). Ústavní soud samostatně nekonstatoval tvrzené porušení stěžovatelova práva na soudní ochranu, resp. na spravedlivost řízení v intencích čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť kritika právního názoru obecných soudů se neodehrává v rovině jejich aplikace podústavního práva, ale bezprostředně v rovině substantivní interpretace Listiny, již tyto soudy přímo použily. Zbývá procesní výtky Ústavního soudu k nedostatkům odůvodnění rozhodnutí o nemajetkové újmě, přiznané vedlejším účastníkům, pak směřuje jen k dílčí části předmětu řízení.

43. Stran procesních důsledků výroku I. nálezu nutno shrnout, že podle výroku II. z nich plyne zrušení výroků V., VI. rozsudku nalézacího soudu a i zrušení částí výroků I. rozhodnutí odvolacího a dovolacího soudu (ten rozhodoval jen o satisfakci vedlejšímu účastníku 1/, vůči vedlejší účastnici 2/ zde nebylo dovolání přípustné), vždy v relaci k nemajetkové újmě. Ve vztahu k vedlejší účastnici 2/ byla shledána protiústavnost též meritorních výroků II., IV. (zdržovací, omluva) rozsudku nalézacího soudu, jakož i opět zde relevantních částí výroků I. rozsudku odvolacího a usnesení dovolacího soudu. Zbytek tvoří kasací podrobené akcesorické nákladové výroky všech obecných soudů a zamítnutí zbytku návrhu (petitu) ústavní stížnosti, neboť stěžovatel požadoval, s výjimkou dvou nákladových výroků nalézacího soudu, zrušení všech výroků všech obecných soudů.

44. Ze všech výše uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu částečně vyhověl a napadená rozhodnutí ve shora vymezeném rozsahu zrušil [§ 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. V dalším řízení budou ve smyslu čl. 89 odst. 2 Ústavy obecné soudy vázány nosnými důvody tohoto nálezu.

Poučení: Proti nálezu Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 6. února 2023

Jiří Zemánek
předseda senátu